

SABIT SYLA

Instituti i Historisë “Ali Hadri”, Prishtinë
sabitsyla1976@gmail.com

NURI BEXHETI

Fakulteti Filozofik / Universiteti i Prishtinës “Hasan Prishtina”
nuribegu@yahoo.com

**FORMACIONET SHTETËRORE SERBE NË KOSOVË
MË 1998-1999****Abstrakt:**

Artikulli trajton forcat serbe të përfshira në luftën e Kosovës gjatë viteve 1998-1999. Qeveria e Serbisë gjatë viteve në fjalë angazhoi një numër të madh të forcave të armatosura serbo-jugosllave që paraqisnin një kombinim kompleks të Ministrisë së Punëve të Brendshme (MPB), përfshirë këtu forcat e rregullta dhe ato speciale të Ushtrisë Jugosllave (UJ) dhe njësisë të saj, forcave apo njësisë të ndryshme paramilitare, milicive lokale dhe grupe mercenarësh që u sollën nga jashtë, të gjitha këto nën ombrellën, kontrollin apo urdhrat e qeverisë në Beograd. Qëllimi i këtij punimi është të trajtojë hierarkinë dhe veprimet e tyre të përbashkëta në luftën kundër Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK), krimet kundër popullsisë civile dhe spastrimin etnik të Kosovës. Në historiografinë shqiptare deri më tani nuk kemi shkrime për formacione të tilla që kanë vepruar në Kosovë, dhe kjo është përprjekja e parë me synim që të thellohet më tej aspekti studimor në këtë drejtim. Andaj, vlerësojmë që do të jetë pjesë kontribuuese në historiografinë shqiptare e më gjerë.

Fjalë kyçe:

Ministria e Punëve të Brendshme, Sektori i Sigurimit Shtetëror, Ushtria e Jugosllavisë, Komanda e Përbashkët.

Hyrje

Ish-drejtuesi i shtetit serb Slobodan Millosheviç kishte besim të madh te policia dhe shërbimet sekrete, kështu që ai u dha një prioritet këtyre organizatave. Si rezultat i një logjike të tillë, policia dhe shërbimi i Sigurimit Shtetëror u trajnuan dhe u pajisën më mirë sesa ushtria. Millosheviçit i duhej një forcë e armatosur që do t'ia siguronte pushtetin personal dhe zgjidhjen e gjeti në ndryshimin e rolit të policisë. Kjo e fundit gradualisht mori tipare ushtarake, madje edhe në pamje të jashtme, përfshirë uniformat e kamufluara dhe gradat ushtarake. Kështu, një strukturë tipike ushtarake u prezantua në njësitet policore, e kjo i dha fund policisë së rëndomtë në Serbi. Në kuadër të MPB-së u formuan njësi klasike ushtarake që nuk kishin të bënin fare me punën policore.¹ Në fakt, policia në Serbi ishte shndërruar në një xhandarmëri dhe ishte e pajisur madje edhe me mjete të blinduara e mortaja. Disa të dhëna theksonin se Serbia kishte forcën më të madhe të policisë në Europë në krahasim me numrin e banorëve, afërsisht rreth 40 000 deri 150 000 policë. Fuqia reale e pushtetit nuk bazohej në policinë e rregullt, por në shërbimet sekrete dhe në strukturat e tyre të fshehta. Shërbimi i Sigurimit Shtetëror kishte një rol të veçantë në ruajtjen e regjimit. Policia sekrete deri në vitin 2002 përbënte njërin nga dy sektorët e Ministrisë së Punëve të Brendshme, të udhëhequr nga ndihmësit e veçantë të ministrit. Këta vetëm formalisht figuronin në MPB, kurse për të raportuar i raportonin drejtpërdrejt Millosheviçit. Nga viti 1945 deri në vitin 2002 nuk kishte ndonjë ligj që i referohej ndonjë shërbimi të caktuar të inteligjencës. Në fakt, shefat e shërbimeve sekrete vetëvendosnin mbi formimin e shërbimit, detyrat e tij, kompetencat, organizimin, operimin dhe përgjegjësinë. Në këtë mënyrë u krijua tradita që shërbimi të punonte i pavarur nga ligji dhe sipas rregullave të vetëshpallura.²

Me transformimin e Armatës Popullore të Jugosllavisë në Ushtrinë e Jugosllavisë më 19 maj 1992, pas vendimit për formimin e Republikës Federative të Jugosllavisë (RFJ), të përbërë nga Serbia dhe Mali i Zi, garnizonet ushtarake në Kosovë u futën në kuadër të Armatës III me seli në Nish, kurse korpusi 52 u emërua si Korpusi i Prishtinës. Përmes kësaj urdhërese në kuadër të këtij korpusi (por edhe te korpuset e tjera) u

¹ *Contex Analysis of the Security Sector Reform in Serbian 1989-2009*, Belgrade Centre for Security Policy (Belgrade: 2011), 15-16.

² *Po aty*, 16.

sistemuan ish-njësitet e mbrojtjes territoriale të Serbisë, respektivisht të Kosovës. Të gjitha brigadat e Korpusit kishin njësitet e tyre të blinduara, të sistemuara pothuaj në të gjitha garnizonet në Kosovë. Batalionet kufitare u emëruan si batalione nr. 53, 55, 57³ etj.

Interesimi i Millosheviçit për ushtrinë u rrit më 1997, kur ai u zgjodh kryetar i Jugosllavisë dhe me këtë rast fitoi edhe kontrollin zyrtar mbi të. Në mesin e gjeneralëve ai gjeti kuadro që ishin të gatshëm të konfrontoheshin me botën, jo vetëm për shkak të ideologjisë së tyre nacionaliste, por edhe për shkak të motivimeve personale. Millosheviç kishte nevojë për gjeneralët në mënyrë që të zbatonte planin për sundimin e përjetshëm, kurse në anën tjetër edhe gjeneralët kishin nevojë për Millosheviçin që të ngjithnin shkallët e hierarkisë ushtarake. Kështu, gjeneralët morën pjesë në fushatat politike, bënë prononcime në shtyp, madje edhe kërcënime publike duke theksuar se nuk do të lejonin ndryshimin e pushtetit.⁴ Ushtria Jugosllave e kishte Komandën e Përgjithshme gjatë sulmeve të NATO-s, së bashku me forcat policore e paramilitare nën urdhrat e saj sipas ligjit, edhe pse zyrtarët më të lartë të MPB-së qartazi ushtruan një lloj ndikimi gjatë fushatës. Ushtria kontrollonte rrugët kryesore dhe kufijtë, duke koordinuar dhe lehtësuar kështu spastrimin etnik. Policia dhe forcat paramilitare u angazhuan më drejtpërdrejt në dëbimin e shqiptarëve dhe shkatërrimin e fshatrave, përmes mbështetjes artilerike nga ushtria.⁵ Gjatë operacioneve të zhvilluara nga të dyja palët, si nga UJ-ja po ashtu edhe MPB-ja, u kryen krime kundër civilëve shqiptarë të grupmoshave të ndryshme e pronave të tyre dhe u shpërngulën me mijëra civilë në masë⁶ nga të gjitha fshatrat dhe qytetet e Kosovës.

Forcat e lartpërmendura në gjithë Kosovën zhvilluan një praktikë tipike: ushtria dhe forcat speciale policore e rrethonin fshatin dhe e granatonin nga distanca. Më pas, forcat e rregullta dhe ato speciale

³ Bojan B. Dimitrijević, “Jedinice Jugoslovenske Vojske na Kosovu i Metohiji 1945-1999”, *Istorija 20. Veka*, Br. 2/2007, Institut za Savremenu Istoriju (Beograd: 2007), 116.

⁴ *Context Analysis*, 15.

⁵ *Under Orders - War Crimes in Kosovo*, Human Rights Watch (2001), 9-10.

https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/Under_Orders_warcrimesinkosovo.pdf.

⁶ Kombet e Bashkuara, *Tribunali Ndërkombëtar për Ndjekjen Penale të Personave Përgjegjës për Shkelje të Rënda të së Drejtës Humanitare Ndërkombëtare të Kryera në Territorin e ish-Jugosllavisë prej vitit 1991*. Lënda nr. IT-05-87-T, Data: 26 shkurt 2009, Aktgjykim kundër Millan Millutinoviçit, Nikolla Shainoviçit, Dragolub Ojdaniçit, Nebojsa Pavkoviçit, Vladimir Llazareviçit, Sreten Llukviçit, 347.

policore futeshin në fshat, e spastronin atë dhe i grumbullonin civilët në një vend të caktuar. Meshkujt ndaheshin nga gratë e fëmijët dhe merreshin në pyetje lidhur me UÇK-në. Policia e rregullt dhe paramilitarët më pas e plaçkitnin fshatin, vidhnin gjithçka që kishin banorët dhe shkatërronin dokumentet e tyre identifikuese. Fshati pastaj lihej nën mëshirën e policisë, paramilitarëve dhe milicisë lokale serbe, që plaçkitnin atë çfarë kishte mbetur dhe në fund e digjnin atë,⁷ vrisnin e masakronin gra, fëmijë e njerëz të moshave të ndryshme pavarësisht përkatësisë gjinore.

Ministria e Punëve të Brendshme

Komponentët kryesorë të kësaj ministrie ishin: Sektori për Siguri Publike dhe ai për Siguri Shtetërore. Kompetencat e komponentit të parë sipas ligjit serb të kohës konsistonin kryesisht në ruajtjen e rendit publik, kurse zbatimi i tyre kryhej nga Sekretariati për Punë të Brendshme (SPB). Në Serbi kishte 33 qendra të SPB-së. Nga ky numër shtatë qendra operonin në Kosovë gjatë viteve 1998-1999: SPB Prishtinë – përfshinte komunat: Drenas, Fushë-Kosovë, Lipjan, Obiliq, Podujevë dhe Prishtinë; SPB Mitrovicë – përfshinte komunat: Vushtrri, Zveçan, Zubin Potok, Leposaviq, Skënderaj dhe Mitrovicë; SPB Pejë – përfshinte komunat: Istog, Klinë dhe Pejë; SPB Gjakovë – përfshinte komunat: Gjakovë dhe Deçan; SPB Prizren – përfshinte komunat: Rahovec, Suharekë, Dragash dhe Prizren; SPB Ferizaj – përfshinte komunat: Kaçanik, Ferizaj, Shtime dhe Shterpcë; SPB Gjilan – përfshinte komunat: Viti, Kamenicë, Novobërdë dhe Gjilan.⁸ Shefi i SPB-së komandonte operacionet në zonën e tij të përgjegjësisë. Gjatë viteve 1998-1999, SPB-ja ishte nën komandën e Shtabit të MPB-së për Kosovën me seli në Prishtinë.⁹

Qeveria e Serbisë gjatë viteve 1998-1999 angazhoi në Kosovë një numër të madh të forcave policore serbe, të cilët vepruan nën ombrellën e Ministrisë së Punëve të Brendshme apo të SPB-së përkatëse në kuadër të Sektorit për Siguri Publike. Kështu struktura e forcave policore ndahej:

⁷ *Under Orders*, 63.

⁸ Ujedinjete Nacije, *Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. Godine*, Predmet br. IT-05-87/1-T, Vlastimir Djordjevic, Datum: 23 februar 2011, 17.

https://www.icty.org/x/cases/djordjevic/tjug/bcs/110223_judgement_p1_bcs.pdf.

⁹ *Po aty*, 19.

në policë të rregullt, rezervistë, Njësitë Speciale Policore (NJSP), Njësia Speciale Antiterroriste (NJSA) etj.

Njësitë Speciale Policore (NJSP) – Gjatë viteve 1998-1999 në kuadër të NJSP-së vepronin Brigadat 122 dhe 124 ndërhyrëse, si dhe ekipet: 23, 35, 36, 37, 73, 85 dhe 86 të NJSP-së. Secila SPB në Kosovë kishte së paku një njësi speciale, kurse SPB-ja e Prishtinës kishte dy.¹⁰ Gjatë periudhës korrik 1998 - 24 mars 1999, NJSP-ja në Kosovë përdorte zakonisht uniforma të kamufluara me ngjyrë të kaltër. Ata bartnin etiketën “Milicija”. Trajnimi i pjesëtarëve të NJSP-së për përdorimin e armëve bëhej nga UJ-ja. Armatimi i NJSP-së përbëhej nga: mina këmbësorie, granatahedhëse të kalibrit 60 dhe 80 (apo 82), mitralozë të kalibrit 12.7 mm, top kundërajror, raketahedhëse dore, raketahedhëse zolë etj.¹¹ Kjo njësi ia kalonte policisë së rregullt për nga specializimi dhe intensiteti i trajnimeve të tyre, si dhe për pajisjet e sofistikuar të armatosjes. Sipas Federatës së Shkencëtarëve Amerikanë dhe të një analisti të famshëm policor në Beograd, NJSP-ja vlerësohej se kishte 7 000 trupa, edhe pse numri i tyre mund të rritej shpejt përmes rekrutimit të policëve të rregullt. Ministria e Mbrojtjes e Britanisë vlerësonte se NJSP-ja kishte 5 000 pjesëtarë dhe 8 000 rezervistë të ndarë në gjashtë sektorë në Serbi.¹²

Njësia Speciale Antiterroriste (NJSA) – E njohur në opinionin jugosllav si “Specialna Antiteroristička Jedinica”. Ishte forcë elitare e trajnuar në mënyrë speciale dhe e armatosur me armët më moderne të kohës. E formuar në korrik të vitit 1996 NJSA-ja përbëhej nga tri njësi me seli në Batanjicë afër Beogradit, ku ishte edhe qendra e tyre trajnuese, në Novi Sad dhe në Prishtinë. Struktura e NJSA-së në Beograd e Prishtinë ishte identike. Përbëheshin nga komanda dhe tri ekipe. Në dhjetor të vitit 1998 shpërbëhet ekipi i NJSA-së në Novi Sad. Sipas disa të dhënave, NJSA-ja kishte rreth dyqind pjesëtarë, nga 100 në secilin ekip.¹³ Ndërsa, sipas Ministrisë britanike të Mbrojtjes NJSA-ja kishte rreth 400-500 trupa, kryesisht të rekrutuar nga forcat speciale të UJ-së.¹⁴ NJSA-ja ishte e trajnuar në mënyrë speciale, përdorte armatimet më moderne.¹⁵ NJSA-ja përdorte uniforma të kamufluara me ngjyrë të

¹⁰ *Po aty*, 24.

¹¹ *Po aty*, 24-25.

¹² *Under Orders*, 79.

¹³ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 27.

¹⁴ *Under Orders*, 85.

¹⁵ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 27.

gjelbër/hiri dhe çizme të modelit “Gore-Tex”. Bartnin etiketën SAJ (NJSA) me shkronja cirilike, dhe poshtë saj mbishkrimin “Policija”. Po ashtu, bartnin emblemën me orlin dykrerësh me sfond të kuq dhe katër shkronja “S”. Nga fundi i vitit 1998 NJSA, përveç armatimit modern të llojit “Heckler-Koh”, filloi të përdorte edhe armatim të rëndë. Në automjetet e tyre u montuan mitralozët e rëndë të kalibrit 12.7 mm dhe granatahedhëse 60 deri 82 mm.¹⁶

Forcat rezervë – Përveç të tjerash, SPB-ja kishte për detyrë edhe organizimin e forcave policore rezervë. Në Kosovë gjatë periudhës 1998-1999 ekzistuan dy lloj organizimesh të forcave policore rezervë: rezervistët e rregullt, të cilët pas mobilizimit kishin uniforma të policisë së rregullt dhe gëzonin po të njëjtat të drejta, si dhe njësia e policisë rezervë që në fakt ishin njësite lokale të përbëra ekskluzivisht nga serbët lokalë, të cilat, që nga fillimi i vitit 1998 u armatosën nga qeveria e Serbisë, një proces që u intensifikua në muajt qershor-korrik të po të njëjtit vit. Krahas armatimit, këta u trajnuan edhe nga MPB-ja dhe Ushtria Jugosllave në përdorimin e armëve të zjarrit dhe organizimin e mbrojtjes së vendbanimeve të tyre. Mobilizimi dhe armatosja e tyre kishte karakter masiv. Në një raport nga mbledhja e Shtabit të MPB-së, të mbajtur më datë 28 korrik 1998, thuhej se ishin formuar 243 njësi të policisë rezervë në të cilat bënë pjesë banorët e fshatrave/qyteteve përkatëse dhe ishin armatosur rreth 54 683 njerëz, 12 170 prej të cilëve u armatosën nga MPB-ja kurse 34 716 nga UJ-ja, ndërsa 7 797 ishin armatosur qysh më herët. Për më tepër, raporti theksonte se në Kosovë kishin arritur edhe 5 070 armë shpërndarja e të cilave ishte duke vazhduar. U vlerësua se në këtë proces duheshin armatosur rreth 60 000 persona.¹⁷ Një shifër e tillë të rekrutuarish lë të kuptohet se ishin mobilizuar pothuajse të gjithë meshkujt serbë lokalë të aftë për armë. Në mars të vitit 1999 shpallet mobilizimi i përgjithshëm dhe, si rrjedhojë, u mobilizuan të gjithë rezervistët lokalë.¹⁸

Spektori i Sigurimit Shtetëror ishte përgjegjës për ruajtjen e sigurisë shtetërore, kurse detyrat e tij përfshinin aktivitete informuese, kundërinformuese etj. Në Kosovë kishte tri qendra të Sigurimit Shtetëror: Gjilan – me degën në Ferizaj; Prishtinë – me degën në Mitrovicë dhe Prizren me degën në Gjakovë e Pejë. Në kuadër të Sigurimit Shtetëror

¹⁶ *Po aty*, 27-29.

¹⁷ *Po aty*, 34, 116-117.

¹⁸ *Po aty*, 33.

kishte nivele të ndryshme të organizimit, prej të cilave Drejtoria e tretë ishte e ngarkuar me luftën kundër terrorizimit. Në kuadër të kësaj drejtorie vepronte Njësia për Operacione Speciale (NJOS), e njohur si “Jedinstvene Specialne Operacije”, e cila kishte për detyrë “kryerjen e detyrave të veçanta” që përfshinin sulme në caqe të ndryshme. E formuar në kuadër të Shërbimit të Sigurimit Shtetëror, kjo njësi ishte e mirarmatosur në krahasim me njësitë speciale policore. NJOS-ja zotëronte armatimin më modern të kohës, përfshi edhe topa kundërajrorë dhe dispononte dy helikopterë, MIG-24, të cilat nuk i kishte as UJ-ja.¹⁹ Përveç armëve të prodhuara në Jugosllavi, që përdorshin nga MPB-ja dhe UJ-ja, NJOS posedonte edhe armatime perëndimore sikurse Heckler Koh, pushkë MP5, mitralozë të rëndë M2 12. 5mm etj. Personeli i NJOS-së përbëhej kryesisht nga pjesëtarët e ish-“Beretave të Kuqe” të formuara më 1991, të cilët kishin marrë pjesë në luftërat në Kroaci e Bosnjë-Hercegovinë. Kjo njësi ishte një roje pretoriane për Millosheviçin, burimet financiare të së cilës ishin tepër sekret pasi ato vinin kryesisht nga krimi.²⁰ Pikërisht kjo njësi e lartpërmendur së bashku me Njësinë Speciale Antiterroriste dhe Njësinë Speciale Policore kishin zbatuar operacionin në Prekaz kundër familjes Jashari më 5-7 mars të vitit 1998, i përgatitur dhe i udhëhequr nga Sektori i Sigurimit Shtetëror dhe ai i Sigurisë Publike të MPB-së. John Crosland, atashe ushtarak britanik në Beograd, i cili ato ditë po vizitonte rajonin, kishte parë më 5 mars 1998 shumë pjesëtarë të MBP-së në rajonin në fjalë.²¹ Pas një lufte të ashpër me këto njësite elitare të forcave serbe, Adem Jashari ra dëshmor së bashku me 58 anëtarët e tjerë të familjes së ngushtë dhe familjes së gjerë Jashari.

Në kuadër të NJOS-së u angazhuan edhe ekipe paramilitare që u vunë nën kontrollin e saj, sikurse “Skorpioni” (Akrepat), “Sivi vukovi” (Ujqit e përhimtë), “Arkanovi tigrovi” (Tigrat e Arkanit) etj. Në krye të njësisë ishte Frenki Simatoviq, kurse komandant operativ ishte Milorad Ulemek Lukoviq, i njohur si Legija.²²

¹⁹ *Bombardovanje 1999 - Put u rat*, RTS - Radio-televizija Srbije, Zoran Stijoviq - shef i sektorit të analizave i resorit të Sigurimit Shtetëror të MPB-së në Kosovë gjatë vitit 1998, Momir Stojanoviq - gjeneral në pension, ish-shef i resorit të sigurimit të Korpusit të Prishtinës të UJ-së gjatë vitit 1998, <https://www.youtube.com/watch?v=J1Cy1tBbDYY>.

²⁰ *Contex Analysis*, 17.

²¹ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 102.

²² *Po aty*, 269-270.

Gjatë vitit 1998, baza e NJOS-së ishte në burgun e Dubravës në Istog dhe ajo vepronte krahas policisë së rregullt.²³ Ndërsa sipas disa burimeve të tjera, baza e kësaj njësie ndodhej në Deçan, diku në pjesën e pasme të manastirit të Deçanit.²⁴ Sidoqoftë, NJOS së bashku me forcat NJSP vepruan në këto rajone: Malishevë – mesi i korrikut 1998; Drenicë e Jabllanicë – 1998; Strellc i Epërm – korrik/gusht 1998; Bajgorë, Qyqavicë e Kosmaq – tetor 1998; Istog e Deçan – 1999; dhe Rogovë në janar të vitit 1999²⁵ etj. Sipas disa vlerësimeve në Kosovë gjatë tetorit të vitit 1998 kishte 14 000 pjesëtarë të MPB-së. Në fund të tetorit, në pajtim me marrëveshjen e Tetorit (Marrëveshja Holbrooke-Milloshëviç), numri i pjesëtarëve të MPB-së (policëve) zbriti në 10 000. Ndërsa në mars 1999 numri i pjesëtarëve të MPB-së u rrit në 14 571, kurse në prill 1999 në Kosovë kishte 15 779 pjesëtarë të MPB-së.²⁶

Ndryshe nga Kroacia dhe Bosnja, në Kosovë grupet paramilitare u integruan kryesisht në UJ dhe MPB, saqë u lejuan të vepronin të pavarura.²⁷ Përkundrazi, ata operuan në bashkëpunim të ngushtë me policinë, ushtrinë, sidomos me Sektorin e Sigurimit Shtetëror. Kishte raste kur paramilitarët dilnin nga kontrolli, por në përgjithësi zbarkimi i tyre në Kosovë dhe koordinimi me sektorët e tjerë të aparatit të sigurisë ishte komponent i planifikuar në Kosovë.²⁸

Ushtria e Jugosllavisë

Sipas një raporti të OSBE-së, “Kosovo/Kosova: As seen as Told-Part I”, UJ-ja kishte një personel të përgjithshëm që shkonte nga 85 000 deri në 114 000 veta dhe të një force rezervë që shkonte deri në 200 000 persona. UJ-ja përbëhej nga tri komponentë: ushtria tokësore, ajrore-kundërajrore dhe marina. Organi më i lartë i saj ishte Shtabi i Përgjithshëm. Ushtria tokësore ishte komponenti më i madh dhe ndahej në tri pjesë të tjera: Armata I zona e përgjegjësisë e së cilës përfshinte

²³ *Bombardovanje 1999 - Put u rat.*

²⁴ *Po aty*, f. 30.

²⁵ *Po aty*, f. 31.

²⁶ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 101.

²⁷ *Under Orders*, 86-87.

²⁸ *Po aty*, f. 63.

pjesën më të madhe të Serbisë; Armata II që përfshinte Malin e Zi; dhe Armata III zona e përgjegjësishë e së cilës përfshinte Serbinë Jugore dhe Kosovën.²⁹

Armata III e Ushtrisë Jugosllave kishte këtë strukturë: Grupi Taktik i Timokut, Korpusi i Nishit, Korpusi i Leskovcit dhe Korpusi i Prishtinës (i njohur edhe si korpusi 52). Këto korpuse përbëheshin nga një numër i caktuar brigadash, batalionesh dhe ekipesh. Korpusi i Prishtinës që përfshinte territorin e Kosovës përbëhej nga:

- Brigada 15 e motorizuar (Prishtinë);
- Brigada 125 e motorizuar (Mitrovicë-Pejë);
- Brigada 549 e motorizuar (Prizren-Gjakovë);
- Brigada 243 e mekanizuar (Ferizaj-Gjilan);
- Brigada 52 e përzier e artilerisë (Gjilan);
- Njësia 52 e Policisë Ushtarake (Prishtinë);
- Regjimenti 83 i aviacionit;
- Regjimenti 82 i inxhinierisë (Krushevc);
- Regjimenti 311 i mbrojtjes kundërajrore (Gjakovë);
- Batalioni 53 kufitar (Gjakovë);
- Batalioni 55 kufitar (Prizren);
- Batalioni 57 kufitar (Ferizaj)³⁰ etj.

Gjatë vitit 1999 Korpusi i Prishtinës përbëhej nga 12 brigada, të cilat ishin të ngarkuara të vepronin brenda Kosovës. Secila brigadë kishte zonën e përgjegjësishë. Kështu, gjatë vitit 1998, zona e përgjegjësishë së Brigadës 125 përfshinte komunat: Leposaviq, Zveçan, Mitrovicë, Zubin Potok, Skënderaj, Vushtrri, Klinë, Istog, Pejë dhe Deçan.³¹ Brigada 37 e motorizuar³² [me urdhrin e Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë së Jugosllavisë, më datë 29 korrik 1998, hyri në kuadër të Korpusit 52 \(të Prishtinës\) të Armatës III të UJ-së.](#)³³ Korpusi i Prishtinës, i cili ishte përgjegjës për territorin e Kosovës,³⁴ nuk mund të vepronte pa miratimin e komandantit të Armatës III.

²⁹ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni Krivični Sud za bivšu Jugoslaviju*, Tužitelj protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića (I. dio), Predmet br. IT-05-87-T, Presuda 1 od 4, 26 februar 2009, 177.

³⁰ *Under Orders*, 67.

³¹ *Dosije 125, motorizovana brigada Vojske Jugoslavije*, Fond za humanitarno pravo (Beograd: 2013), 9.

³² Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 59-60.

³³ *Dosije 125, 2*.

³⁴ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 59.

Gjatë vitit 1998 komandant i korpusit të Prishtinës të UJ-së ishte gjenerali Nebojsa Pavković, i cili në nëntor të vitit 1998 emërohet në pozitën e komandantit të Armatës III të UJ-së, në të njëjtën kohë kur gjenerali Dragoljub Ojdaniq u emërua si shef i Shtabit të Përgjithshëm të UJ-së. Në vend të Pavkovićit, si komandant i Korpusit të Prishtinës emërohet gjenerali Vladimir Lazareviq.³⁵ Ndërkohë, Radomir Marković u emërua shef i Sigurimit Shtetëror të Serbisë.

Në këtë periudhë UÇK-ja kontrollonte një pjesë të konsiderueshme të territorit në Kosovë. Në fillim të prillit 1998, Komanda e Korpusit të Prishtinës formoi skuadrat luftuese. Në kuadër të këtyre skuadrave luftuese u inkuadruan edhe Bateritë 20/3 mm M55A4M1 BOV-3 dhe 30/2 mm M-53/59/70 J171A PRAGA V3S me detyra përkatëse: kontrollimi i territorit dhe përcjellja e kolonave ushtarake; ofrimi i ndihmës për MPB-në gjatë realizimit të operacioneve antiterroriste etj.³⁶ Një ndër detyrat parësore të ARJ* – PVD në kuadër të skuadrave luftuese ishte ofrimi i ndihmës njësisive të MPB-së të Serbisë, të cilat në terren po zhvillonin operacione luftarake kundër UÇK-së. Ndihma konsistonte në përcjelljen e njësisive të MPB-së, kontrollin e territorit dhe sigurimin e rrugëve gjatë realizimit të aksioneve. Në rast të sulmeve të UÇK-së kundër njësisive të MPB-së, ARJ përmes veprimeve i kundërvihet sulmit.³⁷ ARJ përdori kundër UÇK-së një sasi të konsiderueshme municionesh: fishekë 20 mm - 20 280 copë dhe fishekë 30 mm - 65 515 copë.³⁸

Qysh nga pranvera e vitit 1998, Ushtria Jugosllave po operonte përmes njësisive të kombinuara të quajtura “skuadra luftuese”. Një skuadër e tillë përbëhej nga një kompani e këmbësorisë së motorizuar, një apo dy togje tankesh, gjysmë baterie artilerie dhe mortaja të rënda, disa inxhinierë e trupa logjistike dhe një tog kundërajror me armë përkatëse antiajrore³⁹ etj. Në qershor të vitit 1998, Ushtria e Jugosllavisë filloi një

³⁵ *Po aty*, 67.

³⁶ Goran Radovanović, “Upotreba ARJ-PVD M/D na Kosovu i Metohiji 1998 i tokom agresije NATO 1999. Godine”, *Vojno Delo*, 7/2017, Univerzitet Odbrane, Vojna Akademija, Beograd, 2017.

http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2017-7/69-2017-7-17-Radovanovic.pdf, f. 246.

* ARJ - Artiljerijsko-raketne jedinice za protivvazduhoplovna dejstva (Njësitë raketore-artilerike për veprime kundërajrore).

³⁷ Radovanović, “Upotreba ARJ-PVD M/D”, 248.

³⁸ *Po aty*.

³⁹ Bruce R. Nardulli, Walter L. Perry, Bruce Pirnie, John Gordon, *Disjointed War*, RAND Corporation (2002). <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mr1406a.11>, f. 30.

kundërofensivë në të cilën morën pjesë 40 000 trupa të shoqëruara me tanke, helikopterë, artileri të rëndë dhe granata.⁴⁰ Kështu nga fillimi i vitit 1998, Njësitë Speciale të MPB-së të Serbisë ishin baza e forcave të armatosura të RFJ-së në luftën kundër gueriljes shqiptare, kurse nga qershori i vitit 1998 edhe UJ-ja, kryesisht të Korpusit të Prishtinës. Në korrik të vitit 1998, në pajtim me urdhëresën e veçantë të Shtabit të Përgjithshëm të UJ-së, Komanda e Armatës III dha urdhër për operacionin Grom 98. Ky operacion u zhvillua në bashkërendim me MPB-në kundër UÇK-së. Madje u urdhërua për detyra ndihmëse edhe Armata I dhe II me njësitet e tyre⁴¹ etj. Edhe operacioni ushtarak i shtatorit 1998 ishte i koordinuar nga UJ-ja me organet e MPB-së,⁴² i cili në opinionin shqiptar të Kosovës njihet si “Ofensiva e Shtatorit”, që përfshiu pjesë të gjera të Kosovës. Komanda e Korpusit të Prishtinës përmes një shkrese, të emërtuar si sekret ushtarak tepër konfidencial, nr. 880-243, njoftonte më 19 shtator 1998 njësitë vartëse të saj mbi “Urdhëresën për të mbështetur forcat e Ministrisë së Punëve të Brendshme në shkatërrimin e forcave terroriste në rajonin e gjerë të Qiqavicës”.⁴³ Urdhëresa në fjalë përmbante edhe planin e veprimt, forcat e angazhuara dhe objektivat e parashikuara. Në kuptim të gjerë duheshin arritur dy objektiva me rëndësi strategjike: (a) vënia nën kontrollin e forcave ushtarake e policore serbe të rrugëve të komunikacionit: Prishtinë – Vushtrri – Mitrovicë – Klinë e Epërme dhe të asaj Drenas – Skënderaj, dhe (b) vënia nën kontroll e malit Qyqavicë si një pikë avantazhi ushtarak. Në kuadër të këtij projekti ushtarak, një objektiv tjetër ishte edhe vendosja e kontrollit mbi një pjesë të rajonit të Vushtrrisë përgjatë

⁴⁰ R. Craig Nation, *War in the Balkans, 1991-2002*, Strategic Studies Institute, US Army War College (2003), 227.

⁴¹ Fond za humanitarno pravo, *Zona neodgovornosti*, Operacioni GROM 98, Komanda e Armatës III, sekret shtetëror nr. 6034-7/1, 29 korrik 1998. Urdhër, për shkatërrimin e “forcave terroriste shqiptare” (FTSH) dhe shuarjen e kryengritjes së armatosur në Kosovë e Metohi. Komandanti gjeneralkolonel Dushan Samarxhiq, <http://zonaneodgovornosti.net/> f. 1-10.

⁴² Fond za humanitarno pravo, *Zona neodgovornosti* <http://zoneofnonresponsibility.net/>. Dokumenti 9/a, Komanda e Grupit Luftues BG-4, Tepër sekret, 25.09.1998. Analizë mbi operacionet e kryera. Për: Komandën e Brigadës 125 të motorizuar, Mitrovicë e Kosovës. Analizë mbi operacionet ushtarake të datës 22 shtator 1998. Nga: 22 shtator 1998, ora 07:00 deri më 23 shtator 1998, ora 02:00. Raportuar nga komandanti major Petko Jovçiç.

⁴³ Fond za humanitarno pravo, *Zona neodgovornosti*, “Order to support MUP/Interior Ministry/ in breaking up DTS forces in general Cicavica sector”, 1. <http://zoneofnonresponsibility.net> (shikuar më 27.06.2020).

malit Qyqavicë, respektivisht të fshatrave Ashlan dhe Dubovc, të cilat ndodhen disa kilometra në jug të Mitrovicës dhe në perëndim të Vushtrrisë. Më 22 shtator, trupat serbe marshuan në drejtim të fshatit Ashlan nga drejtimi i Mitrovicës, ku ishin angazhuar togu 5 i NJSP-së dhe një tog i NJSP-së nga SPB i Mitrovicës, të mbështetura nga grupi luftues BG-125-4 i Brigadës 125 të UJ-së. Objektivi i këtij sulmi konsistonte në shkatërrimin e forcave të UÇK-së përgjatë linjës Akrashticë-Pantinë-Shtitaricë për t'i futur nën kontroll fshatrat Ashlan, Balincë, Jezercë dhe Taraxhë. Objektivi tjetër ishte edhe mbështetja për NJSO-në për shkatërrimin e forcave të UÇK-së përgjatë Qyqavicës, me detyrë specifike parandalimin e tërheqjes së UÇK-së përgjatë lumit Sitnicë.⁴⁴ Ky sulm rezultoi me pjesëtarë të vrarë të forcave të MPB-së dhe të plagosur nga NJSP-ja, e po ashtu edhe nga radhët e UÇK-së, si dhe me djegien e shtëpive shqiptare dhe me dhjetëra civilë të vrarë.⁴⁵ Gjithashtu, një tjetër objektivi i kësaj fushate ishte edhe detyra për ta vënë nën kontroll territorin në linjën Mikushnicë-Lubovec-Dubovc. Në zbatimin e kësaj detyre ishin ngarkuar togu 3 i NJSP-së, një tog i NJSP-së nga SPB-ja e Pejës dhe NJSO, të mbështetura nga grupi luftues BG-125-1 i Brigadës 125 të motorizuar të UJ-së. Këto forca arritën që, më datë 23 shtator 1998 të depërtonin në fshatin Dubovc. Menjëherë filluan me djegien e shtëpive. Banorët e fshatit ikën në pyjet e malit Qyqavicë. Po të njëjtën ditë, më 23 shtator 1998, forcat serbe filluan granatimin e pandërprerë të malit Qyqavicë. Nën zjarrin e artilerisë u gjendën edhe vendet ku strehoheshin mijëra civilë, dhe sipas burimeve të Fondit për të drejtën humanitare në periudhën 23-26 shtator 1998 u vranë rreth 130 civilë, midis tyre edhe 28 fëmijë.⁴⁶

Plane veprimi me një bashkërendim të tillë u hartuan brenda UJ-së edhe më 1999. Kështu, në janar dhe më pas në prill të vitit 1999 u përgatitën dy plane të mëdha (planet Grom 3 dhe Grom 4).⁴⁷

Në javën e parë të marsit 1999 Brigada 37 e motorizuar nga Rashka zbarkoi në Mitrovicë, në kuadër të Korpusit të Prishtinës, kurse grupi luftues 21 nga Korpusi i Nishit zbarkoi në Ferizaj dhe u vu nën ombrellën e Brigadës 243 të motorizuar. Forcat e UJ-së vazhduan ta përforconin kufirin me Shqipërinë e Maqedoninë. Më 18 mars u thirrën në shërbim

⁴⁴ *Dosije 125*, 9.

⁴⁵ Fond za humanitarno pravo, *Zona neodgovornosti*, "Analysis of performed combat operations", 1-3. <http://zoneofnonresponsibility.net> (shikuar më 27.06.2020).

⁴⁶ *Po aty*, f. 10.

⁴⁷ *Tribunali Ndërkombëtar*, Kombet e Bashkuara, Lënda nr. IT-05-87-T, 349.

rreth 36 449 pjesëtarë të shërbimit rezervë, prej të cilëve u përgjigjën 26 295 apo 72%. Këtij numri duhet t'i shtohet edhe grupi i ushtarëve të cilëve u kishte skaduar shërbimi në mars (që nuk u liruan), por vazhduan të shërbenin si rezervistë. Ishin rreth 7 831 rezervistë të tillë.⁴⁸

Fillimi i operacionit “Forca Aleate” kushtëzoi dërgimin për në Kosovë të përforcimeve të konsiderueshme të UJ-së, para së gjithash nga territori i Armatës III, por edhe nga rajonet e tjera. Mënyrat e organizimit të këtyre forcave shtriheshin në kuadër të grupeve luftuese të formuara në mënyrë të veçantë. Një pjesë e forcave që u dërguan në Kosovë u angazhua në veprime ushtarake kundër gueriljes shqiptare.⁴⁹ Nga fundi i marsit 1999, kur u ballafaquan me sulmet e NATO-s, ushtria, policia, paramilitarët dhe grupet e tjera koordinuan aktivitetet e tyre kundër UÇK-së dhe mbrojtjes ndaj sulmeve të NATO-s.⁵⁰ Deri më 24 mars 1999, kur filluan sulmet e NATO-s, Korpusi i Prishtinës kishte më pak se 18 000 ushtarë, kurse në fund të marsit kishte 17 971 ushtarë. Ky numër ndryshoi drastikisht pasi parashikohej sulmi tokësor i NATO-s. Sipas raportit të luftës, të datës 13 prill 1999, të cilën Korpusi i Prishtinës ia dërgonte Komandës së Armatës III dhe Shtabit Qendror, në Kosovë, nën komandën e Korpusit të Prishtinës kishte gjithsej 61 892 pjesëtarë të UJ-së, përfshi njësitet e tjera të bashkëngjitura dhe vullnetarët.⁵¹ Ndërkohë, sipas Lazareviqit, Korpusi i Prishtinës përmes përforcimeve nga të gjithë sektorët/pjesët e ushtrisë numëronte 75 000-80 000 pjesëtarë, apo edhe më shumë.⁵² Kurse nga fundi i prillit besohej që policia dhe ushtria jugosllave kishin në Kosovë edhe rreth 40 000 njerëz, nën mbështetjen e Armatës II të Jugosllavisë të stacionuar në Mal të Zi.⁵³

Tashmë kishte filluar grumbullimi masiv i trupave të UJ-së në të gjithë territorin e Kosovës, gjë që solli edhe armatosjen e civilëve dhe

⁴⁸ Bojan B. Dimitrijević, “Jugoslovenski vojni vrh i pripereme za rat sa NATO, oktobar 1998 - mart 1999”, *Istorija 20. Veka*, Br. 1/2009, Institut za Savremenu Istoriju (Beograd: 2009), 169.

⁴⁹ Bojan Dimitrijević, “Vazdušne operacije NATO u Jugoslaviji i posledice”, *Istorija 20. Veka*, Br. 1/2000, Institut za Savremenu Istoriju (Beograd: 2000), 114.

⁵⁰ *Under Orders*, 63.

⁵¹ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 60.

⁵² Intervju: General Vladimir Lazarević - *Najveća čast je dati život za odbranu Srbije!* (Publikimi: 28.12.2018), BalkanInfo <https://www.youtube.com/watch?v=-DAKJhE6ksw>.

⁵³ *Kosovo - kako videno, tako rečeno*, Analiza OEBS Verifikacione misije Kosovo, stanje ljudskih prva oktobar 1998 - jun 1999, Fond za humanitarno pravo, OSCE (Beograd: 1999), 32.

trajnimin e rezervistëve, sigurimin e armatimit kundërajror, gërmimin e llogoreve për tanke dhe përgatitjen e mjeteve eksplozuese përgjatë rrugëve kryesore, shtimin e aktiviteteve të aviacionit ushtarak⁵⁴ etj. Gjatë marsit 1999, policia serbe dhe Ushtria Jugosllave kishin dy detyra kryesore: ta mposhtnin UÇK-në dhe të përgatiteshin për sulmet e NATO-s. Për t'i arritur këto qëllime, fillimisht, ishte e nevojshme që të siguroheshin rajonet kufitare. Por kujdes më i madh iu kushtua pjesës perëndimore të Kosovës dhe kufirit me Shqipërinë. Këtu nuk ishte vetëm mundësia e hyrjes së NATO-s, por ishte një rajon ku UÇK-ja ishte vazhdimisht aktive, me prapavijë të sigurt dhe furnizime nga Shqipëria. Për më tepër këto furnizime arrinin në zona të tjera të UÇK-së, në Kosovë.⁵⁵

Në kuadër të forcave të UJ-së në Kosovë, përveç ushtarëve të rregullt, u angazhua edhe policia ushtarake nën ombrellën e së cilës vepronin njësi të ndryshme, duke filluar nga ato që trajtonin çështje të brendshme të ushtrisë, ato që kontrollonin komunikacionin e deri tek ato që merreshin me operacione speciale dhe antiterroriste.⁵⁶ Sipas revistës “Vojska”, në kuadër të njësive speciale ushtarake gjatë prillit 1998, përfshiheshin: brigadat kufitare, Brigada 63 parashutiste, Brigada 72 speciale, njësitë antiterroriste të policisë ushtarake – Kobra dhe Fajkonjtë, si dhe brigadat e blinduara.⁵⁷ Më 14 maj 1999, Shtabi i Përgjithshëm i UJ-së lëshoi urdhrin për futjen në veprime luftarake të policisë ushtarake.⁵⁸

Në kuadër të njësive speciale ushtarake, duke filluar nga korriku i vitit 1998, u inkuadruan edhe kriminelë e grupe vrasësish të cilët po vuanin dënimin në burgun e Sremit. Pasi u liruan nga pjesa e mbetur e dënimit, ata u pajisën me uniforma, armë të ndryshme dhe kartela të pjesëtarëve të sigurimit ushtarak dhe u dërguan në Kosovë me detyra të veçanta nën kujdesin e eprorëve ushtarakë. Kështu, [nën komandën e Dikoviqit, nga maji i vitit 1998 në Brigadën 37 të motorizuar, oficerë të lartë të sigurimit ushtarak, në mesin e të cilëve ishin edhe nënkolonelët Sllobodan Stoshiq e Miograd Gjorgjeviq, i trajnuan dhe i ushtruan grupet e vrasësve, kriminelëve, madje edhe dhjetëra vrasës të tjerë që po vuanin dënimin në Mitrovicën e Sremit. Në korrik të vitit 1998 këto grupe u](#)

⁵⁴ *Po aty*, 27.

⁵⁵ *Po aty*, 28.

⁵⁶ *Po aty*, 61.

⁵⁷ *Under Orders*, 70.

⁵⁸ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 62.

dërguan në Kosovë, në cilësinë e vullnetarëve të UJ-së. Shumicën e të dënuarve për vrasje, me kërkesë të shërbimeve të fshehta policore e ushtarake, gjykata i liroi nga pjesa e mbetur e dënimit dhe ata u liruan nga burgu. Nënkoloneli Stoshiq u dha atyre uniforma, armë moderne, mjete kimike dhe mjete të tjera për likuidime të heshtura, si dhe shenja e kartela identifikuese të pjesëtarëve të sigurimit ushtarak.⁵⁹ Edhe në fillim të marsit 1999 u dërgua nga kazerma e Rashkës në Kosovë skuadra luftuese (BG 37). Disa prej tyre ishin pjesëtarë të UJ-së të Brigadës 37 të motorizuar, e shumë të tjerë vullnetarë të trajnuar e të armatosur mirë, midis të cilëve edhe vrasës të dënuar nga gjykata e kriminelë luftime.⁶⁰

Të gjitha njësitë ushtarake që vepruan në Kosovë ishin nën komandën e Korpusit të Prishtinës. Nga data 8 prill 1999 edhe Qarku Ushtarak i Prishtinës ishte në varësi të Korpusit të Prishtinës, duke i vendosur kështu të gjitha detashmentet territoriale-ushtarake nën urdhrat e këtij korpusi, i cili bashkërendoi operacionet e përbashkëta të UJ-së dhe MPB-së.⁶¹ Këto të fundit gjatë mesit të muajit prill 1999, zhvilluan disa aksione të përbashkëta në rajonin e Drenicës, Çyqavicës, Jezercit, Rugovës, Bajgorës, Zatriqit e vende të tjera.⁶² MPB-ja dhe UJ-ja i kishin koordinuar planet e tyre para këtyre operacioneve të përbashkëta.

Forcat rezervë të UJ-së – Përveç rezervistëve të rregullt që u rekrutuan në të gjithë territorin e RFJ-së, në kuadër të forcave ushtarake rezervë në Kosovë u inkuadruan edhe serbët lokalë. Detyrë e këtyre serbëve ishte mbrojtja e vendbanimeve të tyre, si dhe pjesëmarrja në operacionet ushtarake në rajonet e tyre.⁶³ Ishin serbët lokalë ata që udhëzuan forcat policore e ushtarake serbe kundër popullatës shqiptare në Kosovë, pasi ata flisnin gjuhën shqipe dhe njihnin fqinjët e tyre shqiptarë, dhe në këtë mënyrë u bënë pjesëmarrës në vrasjet dhe spastrimet etnike.

Mbrojtja territoriale dhe civile – Përveç forcave të MPB-së dhe UJ-së në Kosovë vepruan edhe forca të tjera që ishin nën kontrollin e organeve shtetërore, të cilat mund të konsideroheshin si “forca të RFJ dhe të Serbisë”. Këtu përfshiheshin njësitet e mbrojtjes territoriale e civile në kuadër të Ministrisë Federale të Mbrojtjes. Në mbledhjen e kolegjiut të Shtabit të Përgjithshëm të UJ-së, në shkurt të vitit 1999, të

⁵⁹ Dosije 125, 2.

⁶⁰ Po aty, 2-3.

⁶¹ Kombet e Bashkuara, *Tribunali Ndërkombëtar*, Lënda nr. IT-05-87-T, 348.

⁶² Ujedinjene Nacije, *Međunarodni Krivični Sud*, Predmet br. IT-05-87-T, Presuda 1 od 4, 177.

pranishmit u informuan se UJ-ja kishte armatosur rreth 47 000 serbë dhe se ishin dërguar municione nëpër fshatra. Detyrë e këtyre serbëve ishte që së bashku me njësitet e UJ-së të merrnin pjesë në operacionet në rrethinën e tyre.⁶⁴

Raportet dhe bashkëpunimi

Në fillim të vitit 1998 në Kosovë ishin aktive vetëm policia e rregullt, ajo speciale dhe Sigurimi Shtetëror. Ushtria, edhe pse e pranishme, kufizohej vetëm në ruajtjen e sigurisë përgjatë kufirit me Shqipërinë dhe Maqedoninë. Por, një gjë e tillë ndryshoi në prill të vitit 1998 kur ushtria mori pjesë në operacionet policore në jugperëndim të Kosovës përgjatë kufirit me Shqipërinë. Më 23 prill 1998, rripi kufitar me Shqipërinë u zgjerua deri në 5 km. Ky rrip nënkuptonte zonën e përgjegjësisë së forcave të armatosura të RFJ-së përgjegjëse për sigurimin e kufirit. Zgjerimi i këtij rripi nënkuptonte mundësinë që forcat jugosllave të sigurisë të qëndronin aktive në një pjesë më të gjerë të rajonit. Më 21 korrik 1998, rripi kufitar me Shqipërinë e Maqedoninë u zgjerua edhe më tej, kurse një zgjerim edhe më i madh u bë me vendimin e 5 marsit 1999. Vendimet për zgjerimin e rripit kufitar u morën nga Shtabi i Përgjithshëm i UJ-së pas kërkesës së Korpusit të Prishtinës.⁶⁵ Ky ishte momenti i fillimit të bashkëpunimit midis UJ-së e MPB-së (prill 1998), i cili do të merrte një formë më të organizuar dhe më të koordinuar nga qershori dhe korriku i vitit 1998 me miratimin nga udhëheqja më e lartë politike e ushtarake e RFJ-së të “Planit për shkatërrimin e terrorizmit në Kosovë”, prezantuar nga komandanti i Korpusit të Prishtinës, Pavković⁶⁶ dhe më pas të formimit të Komandës së Përbashkët.

Më 30 maj 1998 (apo në një datë të përafërt) në Beograd u zhvillua një mbledhje në kabinetin e kryetarit të RFJ-së. Në këtë mbledhje morën pjesë: kryetari Millosheviç, shefi i Sektorit të Sigurimit Shtetëror, ministri i MPB-së, shefi i Shtabit të MPB-së në Kosovë, shefi i Sektorit të Sigurisë Publike, shefi i Shtabit të Përgjithshëm të UJ-së, komandanti i

⁶³ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 64-65.

⁶⁴ *Po aty*.

⁶⁵ *Po aty*, 103.

⁶⁶ Intervju: General Nebojša Pavković - *Bili smo spremni da damo život za odbranu Srbije!* (Publikimi: 6.10.2018), BalkanInfo, <https://www.youtube.com/watch?v=dTVFjLg2Zj4>.

Korpusit të Prishtinës etj. Në këtë takim u diskutua situata në Kosovë dhe si rrjedhojë lindi iniciativa për kryerjen e përgatitjeve për ta vëzhguar situatën lidhur me aktivitetet e forcave shqiptare, në mënyrë që të mos ishte një “befasi” për UJ-në apo MPB-në.⁶⁷

Në fillim të qershorit 1998, ushtarakët e lartë të Korpusit të Prishtinës u ngarkuan me hartimin e një plani për shkatërrimin e UÇK-së. Për të hartuar një plan të tillë, ata mblodhën informacione nga të gjitha strukturat jugosllave që vepronin në Kosovë, përfshi MPB-në dhe sektorin e saj të Sigurimit Shtetëror. Më 9 qershor 1998, Këshilli Suprem i Mbrojtjes në mbledhjen e mbajtur lidhur me zhvillimet në Kosovë, në bazë të propozimeve të Millosheviçit vendosi që, UJ-ja të reagoonte në “mënyrë adekuate”.⁶⁸ Kjo do të thotë se, UJ-ja mori detyrë, që krahas mbrojtjes së kufijve t’u ofronte ndihmë forcave të MPB-së në luftën kundër UÇK-së.⁶⁹ Kështu, më 9 qershor 1998, UJ-ja hartoi planin që nënkuptonte edhe veprimin e koordinuar midis UJ-së dhe MPB-së. Ky plan u miratua më 21 korrik 1998 në një mbledhje të nivelit të lartë ushtarak dhe politik serb, përfshirë Millosheviçin dhe figurat kryesore në UJ dhe MPB. Komandanti i Korpusit të Prishtinës të UJ-së, gjenerali Pavković, e prezantoi planin në hartë duke specifikuar zonat e parashikuara për operacione të policisë dhe të ushtrisë. Plani u miratua pa asnjë ndryshim, si dhe u lëshua urdhri për zbatimin e tij.⁷⁰ Si rrjedhojë, intensiteti i veprimeve ushtarake u shtua nga korriku i vitit 1998⁷¹ e në vazhdim, me beteja të ashpra dhe të përgjakshme, ndërmjet forcave serbe dhe atyre të UÇK-së.

Në këtë periudhë komandant i Armatës III ishte gjeneralkoloneli Dushan Samarxhiq, i cili kishte unifikuar komandën mbi të gjitha njësitë e Armatës III.⁷² Ndërkohë, në një mbledhje tjetër që u mbajt në Prishtinë, Vlastimir Gjorgjeviq bëri të ditur formimin e një komande të nivelit të lartë që do të quhej Komanda e Përbashkët.⁷³ Ajo përbëhej nga funksionarë të lartë politikë, udhëheqës të lartë të MPB-së e të UJ-së. Në

⁶⁷ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 106.

⁶⁸ *Po aty*.

⁶⁹ Intervju: General Vladimir Lazarević.

⁷⁰ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 106-107.

⁷¹ *Kosovo Chronology: 1997 to the end of the conflict*, Reserch and Analytical Papers, Foreign & Commonwealth Office (London: June 1999), 28-29.

⁷² Ekskluzivno: “Nebojša Pavković iz zatvora u Finskoj za GMinfo”, <https://gminfo.rs/ekskluzivno-nebojsa-pavkovic-iz-zatvora-u-finskoj-za-gminfo/>, Pjesa I, 3 nëntor 2019 (shikuar më 10 mars 2020).

⁷³ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 86.

krye të saj ishte Nikolla Shainoviq, atëherë zëvendëskryeministër në qeverinë federale,⁷⁴ të cilit i ishte besuar bashkërendimi i ushtrisë dhe i policisë.⁷⁵ Vetë emërimi i Shainoviqit tregon për rëndësinë dhe kompetencën vendimmarrëse të kësaj trupe, vendimet e së cilës do të manifestoheshin me vrasje, dëbime dhe shkatërrime të vendbanimeve shqiptare në Kosovë. Nga 22 korriku 1998 e deri në fund të tetorit 1998, Komanda e Përbashkët u mbledh së paku 2-3 herë gjatë një jave, varësisht nga rrethanat apo intensiteti i luftës. Takimi i parë u mbajt në ndërtesën e MPB-së në Prishtinë, kurse të tjerat kryesisht në ndërtesën e Këshillit Ekzekutiv në Prishtinë.⁷⁶ Megjithatë, dokumentacioni tregon se Komanda kishte vepruar së paku deri më 1 qershor 1999.

Në mbledhjen e Komandës së Përbashkët të datës 26 shtator 1998, Pavkoviç dhe Lukiç raportuan se operacioni në rrethinën e Abrisë së Epërme kishte përfunduar. Në këtë operacion morën pjesë forcat serbe të sigurisë me ndihmën e forcave të Korpusit të Prishtinës. U ekzekutuan 23 anëtarë të familjes Deliu, në mesin e të cilëve gra dhe fëmijë. Fshati Abri e Epërme ishte shkatërruar në masë. Më 28 shtator Komandanti i Korpusit të Prishtinës, përveç të tjerave, njoftonte komandën e Armatës III se: “*BG-125-1, BG-125-2 dhe një pjesë e BG-243-2 të vazhdojnë t’i ofrojnë mbështetje MPB në shkatërrimin e plotë të FDT të rrethuara në sektorin e fshatit Obri e Epërme*”.⁷⁷ Raportet në lidhje me këtë operacion dërguar Komandës së Përbashkët dëshmojnë, se ajo kishte urdhëruar operacionin në fjalë.⁷⁸ Edhe në procesverbalin e kolegjumit të UJ-së, të datës 21 janar 1999, vihet re se edhe operacioni në Reçak ishte urdhëruar nga Komanda e Përbashkët. Nga numri i madh i urdhëresave të lëshuara nga Komanda, lidhur me udhëheqjen e operacioneve luftarake në Kosovë, shihet se ajo ka pasur rol kryesor në planifikimin dhe komandimin e operacioneve të përbashkëta midis UJ-së dhe MPB-së.⁷⁹ Gjithashtu, edhe në komunikatën e lëshuar nga Komanda e Përbashkët, më 15 prill 1999, thuhet se Korpusi i Prishtinës i UJ-së ishte ngarkuar me

⁷⁴ *Po aty*, 89.

⁷⁵ Kombet e Bashkuara, *Tribunali Ndërkombëtar*, Lënda nr. IT-05-87-T, 127.

⁷⁶ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 87.

⁷⁷ Komanda e Korpusit të Prishtinës, Top sekret nr. 873-1064/1, 28 shtator 1998, Tepër urgjente. Për: Komandën e Armatës III, Raport lufte, komandanti Nebojsja Pavkoviç, 4.

⁷⁸ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 92.

⁷⁹ *Po aty*, 88. Kombet e Bashkuara, *Tribunali Ndërkombëtar*, Lënda nr. IT-05-87-T, 351.

detyrën që t'i mbështeste forcat e MPB-së në “shkatërrimin dhe asgjësimin” e forcave të UÇK-së.⁸⁰

Duhet theksuar se, që nga koha e përfshirjes së UJ-së në operacionet luftarake në Kosovë e deri te fillimi i zbatimit të planit në fjalë, në mesin e strukturave të larta ushtarake jugosllave kishte fërkime për sa i përket rolit të UJ-së. Duke qenë se shefi i Shtabit të Përgjithshëm të UJ-së, Momçillo Perishiq, kërkonte në qershor të vitit 1998 të shpallej gjendja e jashtëzakonshme në mënyrë që përdorimi i forcave të UJ-së të ishte legjitim, duke argumentuar se UJ-ja ishte përgjegjëse vetëm për kufirin dhe agresionin e jashtëm, sepse në rast të kundërt mund të nxitej intervenimi ndërkombëtar, Nebojsa Pavković, atëherë komandant i Korpusit të Prishtinës, e akuzonte Perishiqin se për shkak të bllokadës në përdorimin e forcave të UJ-së “terroristët shqiptarë” kishin arritur të kontrollonin deri në 60% të territorit të Kosovës.⁸¹

Ndonëse Pavković ishte për një qëndrim më radikal ndaj Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe shqiptarëve në përgjithësi, nuk do të thotë se Perishiq ishte më i butë në këtë drejtim. Ndryshe nga i pari, i dyti kërkonte mbrojtjen ligjore në veprimet e tij. Një kërkesë e tillë mbështetej nga përvojat që ai i kishte fituar në ballafaqimin me Tribunalin e Hagës për krime lufte në Bosnjë-Hercegovinë.

Sidoqoftë, detyrë parësore e Komandës së Përbashkët ishte mbikëqyrja e realizimit të planit të shkatërrimit të UÇK-së dhe koordinimi i aktiviteteve politiko-ushtarake në këtë drejtim. Plani në fjalë ishte hartuar nga ushtarakët më të lartë të UJ-së dhe fillimisht parashihej që realizimi i tij të kryhej në tri faza. *Faza e parë* përfshinte angazhimin e njësisve kufitare të UJ-së në zonën kufitare. Në këtë fazë policia nuk kishte autorizime, përveç kryerjes së detyrave të rëndomta policore dhe kontrollimit e verifikimit të lëvizjeve të njerëzve e automjeteve. UJ-ja e kishte si detyrë kryesore parandalimin e kalimit përmes kufirit të forcave shqiptare të UÇK-së. *Faza e dytë* përfshinte angazhimin e forcave të MPB-së me mbështetjen e UJ-së, për shkatërrimin e forcave të UÇK-së përgjatë rrugës kryesore Pejë-Gjakovë-Prizren, në rripin 10-15 km nga kufiri. *Faza e tretë* nënkuptonte mbështetjen e UJ-së për MPB-në në zhbllokimin e rrugës Mitrovicë-Runik-Pejë, rrugës Prishtinë-Klinë-Gjakovë dhe rrugës Shtimje-Suharekë-Prizren.

⁸⁰ Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 440.

⁸¹ Ekskluzivno: “Nebojsa Pavković iz zatvora”.

Në tetor dhe nëntor këtij plani iu shtuan edhe dy faza të tjera. *Faza e katërt* nënkuptonte shkatërrimin e forcave të UÇK-së në Drenicë, në Qyqavicë, Jabllanicë dhe rrethinën e gjerë përfshi edhe Gllogjanin, si dhe rrethinën e liqenit/malit të Jezercit dhe Duhlën. *Faza e pestë*, e cila u hartua pas marrëveshjes së Tetorit (marrëveshja Millosheviç-Holbrooke), nënkuptonte angazhimin e shtatë skuadrave luftuese për të siguruar rrugët në rripin kufitar si dhe të tri skuadrave të përziëra në rrethinën e malit Volljak. Detyrë e MPB-së ishte që të formonte patrulla dhe pika kontrolli.⁸² Një nga detyrat e drejtpërdrejta që buronte nga ky plan ishte edhe angazhimi i përbashkët i forcave të MPB-së dhe të Korpusit të Prishtinës të UJ-së⁸³ kundër UÇK-së.

MPB-ja dhe UJ-ja zhvilluan operacione të koordinuara kundër Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Bashkëpunimi i forcave serbe ishte kaq i ngushtë dhe i realizuar nën një zinxhir komandues, pra sipas urdhrave nga Komanda e Përbashkët, saqë mund të dëshmohet edhe përmes këtyre fakteve: 1- një dokument i komandës ushtarake të Armatës III, datë 9 gusht 1998, urdhëronte njësitë vartëse që ta mbështesnin MPB-në në “shkatërrimin e forcave terroriste shqiptare” në rajonin e Gramaqelit, Prilepit dhe Gllogjanit për të siguruar rrugën Gjakovë-Deçan-Pejë; 2- një raport i Shtabit të Përgjithshëm, i datës 17 gusht 1998, urdhëronte komandën e Armatës III që “të vazhdohet koordinimi dhe bashkëveprimi me forcat e MPB për të shkatërruar forcat terroriste shqiptare”; 3- në masakrën e Reçakut, ushtria e granatoi fshatin dhe pastaj vazhdoi granatimin në pjesë të tjera të tij, e jo në drejtimin ku njëkohësisht po lëviznin forcat policore në drejtim të fshatit; 4- në masakrën e Rugovës, komuna e Gjakovës, 29 janar 1999, eprori ushtarak komandonte njëkohësisht edhe forcat policore⁸⁴ etj. Kështu zinxhiri komandues, udhëhequr nga Komanda e Përbashkët nuk ishte vetëm në drejtim të luftës së UÇK-së, por edhe në krimet e ndryshme dhe në dëbimin e dhunshëm të rreth 1 milion shqiptarëve. Duke pasur parasysh historikun e politikës serbe të shkatërrimit dhe dëbimit të shqiptarëve nga trojet e tyre dhe po ashtu motivin, karakterin dhe qëllimin e krimeve më 1998-1999 në Kosovë, arrijmë në përfundimin se ato paraqesin gjenocid ideor, teorik e praktik kundër popullsisë shqiptare në përgjithësi.

⁸² Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud*, Predmet br. IT-05-87/1-T, 107-108.

⁸³ *Po aty*, 108.

⁸⁴ *Po aty*, 96-97.

Lufta në Kosovë përfundoi me Marrëveshjen tekniko-ushtarake të nënshkruar më 9 qershor 1999 në Kumanovë midis përfaqësuesve të NATO-s dhe të UJ-së. Kushtet e paqes parashihnin tërheqjen e plotë të forcave të sigurisë së RFJ-së nga Kosova në një afat prej 11 ditësh. Në dy ditët e para duhej zhvendosur gjithë sistemi i mbrojtjes kundërajrore, në mënyrë që NATO-ja pa pengesë ta kontrollonte hapësirën ajrore. Nuk u lejua që forcat e tërhequra jugosllave të sistemoheshin në Mal të Zi. Kosova u nda në tri zona evakuimi për forcat MPB-UJ që duheshin realizuar brenda 11 ditësh: a) zona 1: Prizren, Gjakovë, Ferizaj, Prishtinë, Aeroport⁸⁵ – afati për tërheqjen e forcave serbe ishte 6 ditë; b) zona 2: pjesa qendrore e Kosovës – afati për tërheqje 9 ditë; c) zona 3: Mitrovicë dhe Leposaviq – afati i tërheqjes 11 ditë.⁸⁶ Forcat e Korpusit të Prishtinës u tërhoqën me këtë itinerar: komanda e korpusit u transferua në Leskovc, Brigada e motorizuar 549 kaloi në Vranjë, Brigada 15 e blinduar në Prokuplje, Brigada 125 e motorizuar kaloi në Krushevc, Brigada 243 e motorizuar në Vranjë etj.⁸⁷

Përfundime

---

⁸⁵ B. B. Dimitrijević, “Jedinice Jugoslovenske Vojske”, 117.

⁸⁶ Po aty, 118.

⁸⁷ Po aty.

Të gjitha forcat serbe të përfshira në luftën e Kosovës gjatë viteve 1998-1999 ishin nën urdhrat e qeverisë së Beogradit. Kjo e fundit, fillimisht, angazhoi në Kosovë një numër të madh të forcave policore, të cilët vepruan nën ombrellën e Ministrisë së Punëve të Brendshme. Por, në kuadër të saj u formuan njësi klasike ushtarake që nuk kishin të bënin fare me punën policore. Ministria e Punëve të Brendshme gradualisht mori tipare ushtarake. U integruan disa njësite të ndryshme, madje edhe serbët lokalë dhe ekipe të ndryshme paramilitare.

Ndërkohë, në kuadër të forcave të UJ-së në Kosovë, përveç forcave të rregullta ushtarake dhe atyre rezervë e njësiteve të tjera, u inkuadruan edhe kriminelë e grupe vrasësish të cilët po vuanin dënimin në burgje të ndryshme. Edhe armatosja e serbëve lokalë kishte pasur karakter masiv si nga MPB-ja, ashtu edhe nga UJ-ja. Detyrë e këtyre serbëve ishte që, së bashku me njësitet e UJ-së, të merrnin pjesë në operacione të ndryshme ushtarake. Të gjitha njësitë ushtarake që vepruan në Kosovë ishin nën komandën e Korpusit të Prishtinës.

Gjatë pjesës së parë të vitit 1998 në Kosovë ishin aktive vetëm policia e rregullt, ajo speciale dhe Sigurimi Shtetëror. Ushtria edhe pse e pranishme, kufizohet vetëm në ruajtjen e sigurisë përgjatë kufirit me Shqipërinë dhe Maqedoninë. Por, një gjë e tillë ndryshoi në prill të vitit 1998 me fillimin e bashkëpunimit midis UJ-së dhe MPB-së, i cili do të merrte një formë më të organizuar dhe më të koordinuar nga qershori dhe korriku i vitit 1998 me miratimin nga udhëheqja më e lartë politike e ushtarake e RFJ-së të “Planit për shkatërrimin e terrorizmit në Kosovë” dhe të formimit të Komandës së Përbashkët. Kjo Komandë nënkuptonte një trup politik-ushtarak, me seli në Prishtinë, i përbërë nga ushtarakë dhe zyrtarë të lartë policorë. Duke filluar nga pranvera e vitit 1998, MPB-ja dhe UJ-ja zhvilluan operacione të koordinuara në Kosovë. Kështu, bashkëpunimi i forcave serbe ishte i ngushtë dhe i realizuar nën një zinxhir të vetëm komandues, që nuk ishte vetëm në drejtim të luftës së UÇK-së, por edhe në fushatën e planifikuar dhe të institucionalizuar në rang shtetëror për zhdukjen e popullsisë shqiptare dhe spastrimin etnik përmes: eliminimit fizik apo vrasjeve në masë/masakrimeve të mbi 12 000 individëve shqiptarë, përfshi një numër të konsiderueshëm të grave e fëmijëve, plaçkitjeve, djegies dhe shkatërrimit të vendbanimeve, dhunimeve në baza etnike, dëbimit të dhunshëm të rreth 1 milion shqiptarëve etj.

Bibliografi:**Literaturë historiografike:**

- Contex Analysis of the Security Sector Reform in Serbian 1989-2009*. Belgrade Centre for Security Policy. Belgrade: 2011.
- Dimitrijević, Bojan B. “Jedinice Jugoslovenske Vojske na Kosovu i Metohiji 1945-1999”. *Istorija 20. Veka*, Br. 2/2007. Institut za Savremenu Istoriju. Beograd: 2007.
- Dimitrijević, Bojan B. “Jugoslovenski vojni vrh i pripereme za rat sa NATO, oktobar 1998 - mart 1999”. *Istorija 20. Veka*, Br. 1/2009. Institut za Savremenu Istoriju. Beograd: 2009.
- Dimitrijević, Bojan. “Vazдушne operacije NATO u Jugoslaviji i posledice”. *Istorija 20. Veka*, Br. 1/2000. Institut za Savremenu Istoriju. Beograd: 2000.
- Dosije 125, motorizovana brigada Vojske Jugoslavije*, Fond za humanitarno pravo. Beograd: 2013.
- Komanda e Korpusit të Prishtinës*, Top sekret nr. 873-1064/1, 28 shtator 1998, Tepër urgjente. Për: Komandën e Armatës III, Raport lufte, Komandanti Nebojsa Pavkoviç.
- Kosovo – kako viđeno, tako rećeno*, Analiza OEBS Verifikacione misije Kosovo, stanje ljudskih prva oktobar 1998 - jun 1999. Fond za humanitarno pravo, OSCE. Beograd: 1999.
- Kosovo Chronology: 1997 to the end of the conflict*. Reserch and Analytical Papers, Foreign & Commonwealth Office. London: June 1999.
- Nation, R. Craig. *War in the Balkans, 1991-2002*. Strategic Studies Institute, US Army War College (2003).
- Tribunali Ndërkombëtar për Ndjekjen Penale të Personave Përgjegjës për Shkelje të Rënda të së Drejtës Humanitare Ndërkombëtare të Kryera në Territorin e ish - Jugosllavisë prej vitit 1991*. Kombet e Bashkuara, Lënda nr. IT-05-87-T, Data: 26 shkurt 2009, Aktgjykim kundër Millan Millutinoviçit, Nikolla Shainoviçit, Dragolub Ojdaniçit, Nebojsa Pavkoviçit, Vladimir Llazareviçit, Sreten Llukviçit.

Website:

- Bombardovanje 1999 - Put u rat*, RTS - Radio-televizija Srbije, Zoran Stijoviç - shef i sektorit të analizave i resorit të sigurimit shtetëror të MPB Kosovë gjatë vitit 1998, Momir Stojanoviç - gjeneral në pension, ish-shef i resorit të sigurimit të Korpusit të Prishtinës të UJ-së gjatë vitit 1998. <https://www.youtube.com/watch?v=J1CyltBbDYY> (publikimi, më 21 qershor 2013).

- Ekskluzivno: “Nebojša Pavković iz zatvora u Finskoj za GMinfo”.
<https://gminfo.rs/ekskluzivno-nebojsa-pavkovic-iz-zatvora-u-finskoj-za-gminfo/>, Pjesa I, 3 nëntor 2019.
- Intervju: General Nebojša Pavković - Bili smo spremni da damo život za odbranu Srbije! (Publikimi, më 6.10.2018), BalkanInfo.
<https://www.youtube.com/watch?v=dTVFjLg2Zj4>
- Intervju: General Vladimir Lazarević - Najveća čast je dati život za odbranu Srbije! (Publikimi, më 28.12.2018), BalkanInfo
<https://www.youtube.com/watch?v=-DAKJhE6ksw>.
- Nardulli, Bruce R. & Walter L. Perry, Bruce Pirnie, John Gordon, *Disjointed War*, RAND Corporation. (2002).
<https://www.jstor.org/stable/10.7249/mr1406a.11> (shikuar më 30.06.2020).
- Radovanović, Goran. “Upotreba ARJ-PVD M/D na Kosovu i Metohiji 1998. i tokom agresije NATO 1999. Godine”, *Vojno Delo*, 7/2017, Univerzitet Odbrane, Vojna Akademija. Beograd, 2017.
http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2017-7/69-2017-7-17-Radovanovic.pdf (shikuar më 30.06.2020).
- Ujedinjene Nacije, *Međunarodni Krivični Sud za bivšu Jugoslaviju*, Tužitelj protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića (I. dio), Predmet br. IT-05-87-T, Presuda 1 od 4, 26 februar 2009.
- Ujedinjene Nacije, *Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. Godine*, Predmet br. IT-05-87/1-T, Vlastimir Djordjevic, Datum: 23 februar 2011.
https://www.icty.org/x/cases/djordjevic/tjug/bcs/110223_judgement_p1_bcs.pdf (shikuar më 20.02.2020).
- Under Orders - War Crimes in Kosovo*. Human Rights Watch. 2001.
https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/Under_Orders_warcrime_sinkosovo.pdf (shikuar më 30.06.2020).
- Zona neodgovornosti*, “Analysis of performed combat operations”. Fond za humanitarno pravo. <http://zoneofnonresponsibility.net> (shikuar më 27.06.2020).
- Zona neodgovornosti*, “Order to support MUP/Interior Ministry/ in breaking up DTS forces in general Cicavica sector”, Fond za humanitarno pravo, <http://zoneofnonresponsibility.net> (shikuar më 27.06.2020).
- Zona neodgovornosti*, Fond za humanitarno pravo, Operacioni GROM 98, Komanda e Armatës III, sekret shtetëror nr. 6034-7/1, 29 korrik 1998, Urdhër, për shkatërrimin e “forcave terroriste shqiptare” (FTSH) dhe shuarjen e kryengritjes së armatosur në Kosovë e Metohi. Komandanti gjeneralkolonel Dushan Samarxhiq.

<http://zonaneodgovernosti.net/> (shikuar më 27.06.2020).

Zona neodgovernosti, Fond za humanitarno pravo.

[http://zoneofnonresponsibility.net/_Dokumenti 9/a](http://zoneofnonresponsibility.net/_Dokumenti%209/a), Komanda e Grupit Luftues BG-4, Tepër Sekret, 25.09.1998. Analizë mbi operacionet e kryera. Për: Komandën e Brigadës 125 të motorizuar, Mitrovicë e Kosovës. Analizë mbi operacionet ushtarake të datës 22 shtator 1998. Nga: 22 shtator 1998 ora 07:00 deri 23 shtator 1998 ora 02:00. Raportuar nga komandanti major Petko Jovçiq (shikuar më 27.06.2020).

SABIT SYLA

Institut of History “Ali Hadri”, Prishtina
sabitsyla1976@gmail.com

NURI BEXHETI

Faculty of Philosophy / University of Prishtina “Hasan Prishtina”
nuribegu@yahoo.com

S u m m a r y

SERBIAN STATE FORMATIONS IN KOSOVO IN 1998-1999

All Serbian forces involved in the Kosovo war during 1998-99 were under the orders of the government in Belgrade. A large number of police forces under the responsibility of the Ministry of Internal Affairs (MIA) were employed in Kosovo. However, classic military units, that had nothing to do with police work, were formed. Thus, the MIA took on military character. A number of different subjects were integrated into these units, including local Serbs and various paramilitary teams.

At the same time, the Yugoslav Army (YA) in Kosovo, along with its regular and reserve forces, recruited various criminals and murderers who were serving their sentences in different prisons. Even the arming of local Serbs, both by YU and MIA, had a massive character. These Serbs were tasked with participating in military operations. All military units situated in Kosovo were under the command of the Pristina Corps.

During the first part of 1998, only the regular police, the special police, and the state security units were active in Kosovo. The YA units maintained security along the border with Albania and Macedonia. But this configuration changed in April 1998 when a cooperation between MIA and YA commenced;

---

this cooperation will take a more organized form in Jun and July 1999, when the highest political and military leadership of the Federal Republic of Yugoslavia approved the “Project to Combat Terrorism in Kosovo” and the formation of the Joint Command. The Joint Command was a military-political body with its seat in Pristina; it was composed of military and high-ranking police officers. Since spring 1998, the MIA and YU units have conducted coordinated operations in Kosovo. Thus, the Serbian forces cooperated closely and carried out their actions under a single chain of command, and thus it was not only directed against the Kosovo Liberation Army but even included their participation in a planned and institutionalized campaign, on the state level, to exterminate Albanian people or to carry out an ethnic cleansing through: physical elimination or mass killings of over 12,000 Albanian individuals, including a significant number of women and children; looting, burning, and destruction of settlements; carrying out rapes on ethnic grounds; violent expulsion of about 1 million Albanians etc.